

Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

**САН О ГРАДУ: МЕЂУНАРОДНИ КОНКУРС ЗА
УРБАНИСТИЧКО УРЕЂЕЊЕ БЕОГРАДА 1921–1922.**

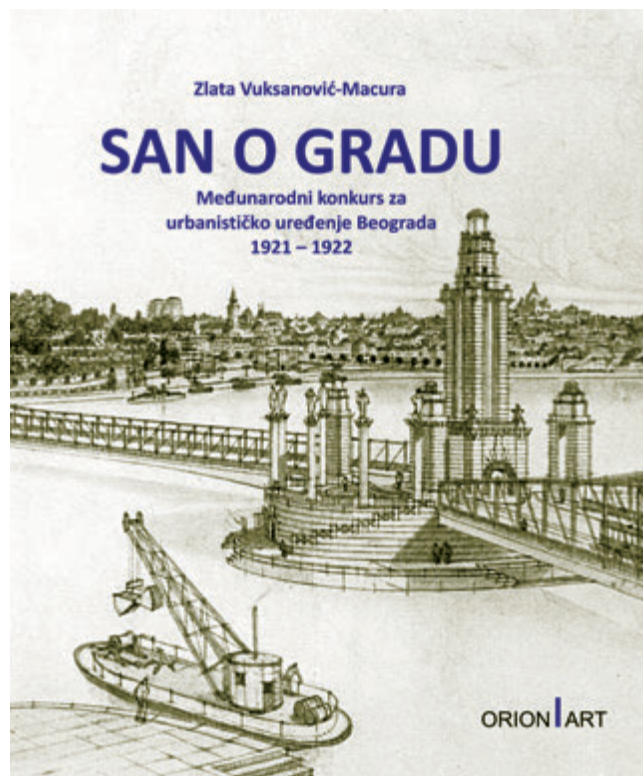
Злата Вуксановић Мацура, Орион арт, Београд, 2015.

Категорија чланка: приказ

Досадашња сазнања о модерном урбаном развоју Београда значајно су обогачена након објављивања монографије *Сан о граду: међународни конкурс за урбанистичко уређење Београда 1921–1922*, ауторке др Злате Вуксановић Мацуре, у издању значајног издавача из области историје архитектуре и уметности – Орион арта из Београда. Издавање су помогле две националне институције: Инжењерска комора Србије и Институт за архитектуру и урбанизам Србије.

Ауторка монографије се последњих година посветила систематичном проучавању савременог урбаног и архитектонског развоја Београда, прво кроз истраживање становања сиромашних житеља града и појаву првих примера социјалног и рентијерског становања, а затим и кроз компарацију планираног и оствареног у истраживању Генералног плана Београда из 1923. године. Резултате ових проучавања је објавила у вишеструко награђиваној монографији *Живот на ивици: становање сиротиње у Београду 1919–1941* (Београд: Орион арт, 2012), као и у бројним научним радовима.

У новој монографији, *Сан о граду*, Вуксановић Мацура обрађује изузетно значајан тренутак савременог развоја данашње српске престонице, а тада престонице Краљевине СХС – међународни урбанистички конкурс спроведен током 1921–1922. године, који је био полазиште за израду генералног плана града 1923–1924. године. Расписан на иницијативу *Удружења српских инжењера и архитеката*, покренут је 1919. године као израз жеље да Београд, након тешких разарања у Првом светском рату, стане раме уз раме са осталим европским престоницама и укључи се у актуелене токове модерног урбанистичког планирања. У њему су разматране значајне базичне теме сваког модерног града, везане за планирање железничког и речног саобраћаја у функцији привредног развоја, али уз једновремено планско третирање његових привредних, социјалних, естетских и хигијенских питања. С обзиром на то да приспели пројекти¹ и њихов значај за креирање касније усвојеног

Генералног плана нису били довољно познати, иницијална намера др Вуксановић Мацуре била је да се детаљније истражи и расветли овај важан сегмент историје урбанизма Београда, ради јаснијег разумевања укупних професионалних, друштвених и историјских токова који су утицали на конципирање Генералног плана из 1923. године од стране градског архитекта Ђорђа Павловића Коваљевског и тима стручњака.

Сам конкурс приказан је интегрално – од расписивања до објављивања резултата, од геодетских подлога до конкурсних радова. Користећи заборављене и мало познате материјале из иностраних и домаћих архива, музеја, збирки и сродних институција, ауторка је успела да разоткрије и стручној јавности представи чињенице о којима се до данас врло мало знало или се говорило само у основним назнакама. То не би било могуће да није спроведено веома детаљно трагање за сачуваним докумен-

¹ Награђени радови су били похрањени у Одељењу катастра Београдске општине, а касније су цртежи пренети у Народну библиотеку на Косанчићевом венцу, где су (према писању проф. Максимовића) изгорели током немачког бомбардовања 1941. године.

тима и плановима у архивама иностраних институција и приватним колекцијама. Управо то чини ову монографију посебно значајном за будуће истраживаче европске и националне урбане теорије и праксе раног XX века: она садржи планове и цртеже значајних европских урбаниста који до сада нису били познати, нити публиковани.

Преданим истраживањем грађе ауторка је обухватила, од националних институција: Историјски архив Београда, Архив Југославије и Народну библиотеку Србије; а од иностраних: Архив Института за историју и теорију архитектуре у Цириху (gta Archiv / ETH Zürich), Архив града Беча (Wiener Stadt- und Landesarchiv, WstLA), Албертину у Бечу, Аустријску националну библиотеку у Бечу (Österreichischen Nationalbibliothek) и Универзитетску библиотеку у Базелу (Universitätsbibliothek Basel).

Рукопис монографије је подељен у тематски јасно издвојене целине. Први део књиге, *Међународни конкурс за Београд*, започиње информативним приказом конкурса расписаних крајем XIX и почетком XX века за градове и урбане агломерације у Европи, Краљевини Југославији, као и за Београд. Следи критички приказ стања у Београду око 1920. године, развојних перспектива након рата, становништва и територије града, најзначајнијих амбијената и јавних грађевина, као и инфраструктуре. У трећем делу дат је веома исцрпан приказ реализације целокупног конкурса, од израде програма, преко расписивања, обавештавања јавности, права учешћа, програма конкурса, састава и рада жирија, начина постизања анонимност тимова и радова, остварених резултата, листе назива и учесника на конкурс, као и листе награђених радова. Учесници су били стручњаци из Аустрије (4), Немачке (4), Швајцарске (3), Чехословачке (3), Француске (1), Мађарске (1) и Румуније (1), док су само два рада била из Краљевине СХС (из Љубљане и Вршца). Сама чињеница да су учесници конкурса били у оно време признати страни стручњаци говори о интересовању који је он изазвао у Европи и жељи страних аутора да се огледају у веома сложеном задатку преобликовања у великој мери запуштене и у рату разорене престонице СХС у модерни европски град.

Следи детаљан приказ свих радова, анализа оригиналних текстуалних образложења конкурсних радова и, до сада, скоро непознатих цртежа. Текстови конкурсних радова садрже образложења концепта,

принципа и модела за уређење и изградњу града, као и предлог механизма њиховог спровођења, који су били дефинисани по угледу на тадашњу европску праксу. За сваки приспели рад наведени су основни подаци о ауторима, значајним пројектима које су до тада реализовали, као и исцрпне анализе конкурсних радова. Посебно треба нагласити значај приложених оригиналних планова и пројеката појединих градских амбијената, са новим репрезентативним грађевинама, који нам осликавају веома храбре и иновативне визије аутора већине радова. Поред тога, разматрани су и суштински инфраструктурни проблеми града, посебно они везани за железнички саобраћај и речне обале, што је било тражено у распису конкурса.

Након тога следи приказ мишљења и препоруке Жирија конкурса, који је оцењивао 22 рада и наградио или откупио 18 радова. На тај начин ови радови су постали власништво Београдске општине, те је она могла да их користи у целини или да поједине елементе угради у будући план. Поред појединачних анализа награђених пројеката, те кратких опаски о откупљеним радовима, Жири је дао и опсежну анализу појединих тема разматраних у оквиру пројеката.

Други део монографије садржи оригиналне описе конкурсних пројеката, који се чувају у Библиотеци града Београда (седам је преведено са француског језика, један са немачког, а три рада на српском језику штампана су у оригиналу). Овај сегмент монографије је изузетно значајан за будуће истраживаче јер пружа бројна нова сазнања о тадашњој европској урбанистичкој теорији и пракси, али показује и континуитет са појединим идејама присутним и у данашњем урбанизму.

На крају овог приказа можемо да изразимо задовољство што је након скоро једног века научној и стручној јавности представљен Међународни конкурс за урбанистичко уређење Београда из 1921–1922. године, који се, нажалост, може сагледати и као још једна пропуштена шанса да град добије модерну инфраструктуру, али и репрезентативни лик европске метрополе. Посебно треба, још једном, истаћи напоре др Злате Вуксановић Маџуре да стрпљиво истражи и сакупи загубљене податке, планове и скице, те да на тај начин првенствено подстакне друге тумаче урбане историје Београда да даље истражују и обогаћују њена сазнања.